

**Univerzita Karlova
Právnická fakulta**

Bojové sporty z pohledu nutné obrany

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2023
XVI. ročník

Autor: Klára Širůčková
Konzultant: *JUDr. Jiří Krupička, Ph.D.*

Navrhovaný specializační modul: trestněprávní

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do XVI. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval(a) samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 23. března 2023

Klára Širůčková

Celkový rozsah vlastního textu práce (od úvodu po závěr), včetně mezer a poznámek pod čarou:

36 789 znaků

Obsah

1. ÚVOD.....	4
2. ZÁKONNÁ ÚPRAVA NUTNÉ OBRANY	5
3. EXCES EXTENZIVNÍ	6
4. EXCES INTENZIVNÍ	7
5. BOJOVÉ SPORTY	9
6. SITUAČNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PRŮBĚH OBRANY	10
7. BOJOVÝ SPORT JAKO ZBRAŇ	11
8. MODELOVÉ SITUACE.....	13
9. VLIVY NA OSOBY PRAKTIKUJÍCÍ BOJOVÉ SPORTY	17
10. ZÁVĚR.....	19
POUŽITÉ ZDROJE	21

1. ÚVOD

Život nabízí mnoho nekomfortních situací. Na některé se lze připravit, některé však nelze předvídat. Řeč je především o konfliktu, který se jedné ze stran vymkne kontrole, a v konečném důsledku se ohrozí společenské hodnoty chráněné trestním zákoníkem.

Česká republika zaznamenala v posledních letech rapidní nárůst popularity bojových umění a sportů. Část nadšenců se těmto disciplínám věnuje kvůli příležitosti pro zlepšení kondice nebo osvojení si řádu a sebekázně. Tyto sportovní disciplíny poskytují komplexní trénink, stabilnější a nezaujaté uvažování v kritických a chaotických situacích, nadhled nad danou komplikací a nepodceňování sil druhé strany. Ostatní můžou ve sportovních oborech nalézt prevenci proti nečekaným událostem ve formě nabytí základů sebeobrany, čímž získají výhodu při střetu s protivníkem.

Nezávisle na důvodu, tyto dovednosti se zaručeně hodí, pokud je jednotlivce nedobrovolně vnesen do konfrontace. Ať už je jejím přímým účastníkem, nebo jeho blízká osoba. Obranu, kterou následně zvolí proti druhé osobě, může zásadně ovlivnit průběh celé záležitosti, zejména z toho vyplývající potenciální právní důsledky.

V ten okamžik vyvstává otázka, do jaké míry půjde o jednání ospravedlnitelné a trestně nestíhatelné, a kdy přesáhne hranice, a stane se tak trestným. Tato práce se bude primárně zabývat variantou, kdy bránící osoba využije svých získaných dovedností v oblasti bojových sportů.

Zkoumala jsem konkrétní případy, které vykazovaly možnost vybočení z meze nutné obrany. Cílem práce bude snaha bližšího rozebrání provozování bojových sportů v souvislosti s nutnou obranou.

Právní předpisy samy o sobě nenabízejí jasnou odpověď na to, kdy určité jednání již nespadá do institutu nutné obrany, proto je třeba na věc nahlížet judikaturou vyšších soudů, které již podobné situace ve své činnosti řešily.

2. ZÁKONNÁ ÚPRAVA NUTNÉ OBRANY

Institut nutné obrany spadá pod kategorii okolností vylučující protiprávnost, zakotvenou v zákoně č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „trestní zákoník“). Samotný pojem okolností vylučujících protiprávnost zákon výslovně nedefinuje. Lze však z ustálené rozhodovací činnosti soudů vyvodit, že se jedná o takové jednání, které má znaky trestného činu, ale ze stanovených důvodů není osoba trestně odpovědná.¹ Trestní zákoník rozlišuje *krajní nouzi, nutnou obranu, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávnění použití zbraně*.²

První odstavec ustanovení § 29 trestního zákoníku formuluje obecnou charakteristiku nutné obrany, a to jako „(č)in jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem [...]“. Druhý odstavec stejného ustanovení nabízí pomocné vodítko při aplikaci citovaného ustanovení. Toto zákonné znění bude esenciální z hlediska tématu práce. Trestní zákoník stanoví, že „(n)ejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“ Zákodárce v tomto případě zvolil obecný právní jazyk, kterým dává prostor soudní moci, aby sama určila, zda konkrétní jednání přesáhne rozsah nutné obrany.

Na následujících řádcích se více zaměřím na rozbor konkrétních pojmů v rámci zákonného ustanovení nutné obrany. Lze dovést, že slovem *útok* v prvním odstavci míníme útok osoby proti jiné. Člověk však může využít k násilí i své zvíře, což se také zahrnuje pod nutnou obranu. Poštvané zvíře je však rozdílná situace od obecného útoku nebezpečného chování zvířete, jenž se vyhodnotí jako *krajní nouze*.³ Tato práce se bude věnovat pouze lidskému faktoru, tedy bez zneužití zvířete. S termínem *útok* se pojí i vlastnosti *přímo hrozící nebo trvající*, to znamená, že útok směřuje především na zájem chráněný trestním zákoníkem.⁴

Druhý odstavec rozebíraného ustanovení však neposkytuje žádná jasná pravidla, jakým způsobem se v praxi uplatní. Klíčový aspekt, který umožňuje soudním instancím snadněji odlišit případy, je požadavek, aby nutná obrana byla *zcela zjevně nepřiměřená*. Tato poněkud otevřená vlastnost směřuje k možným případům, kdy se dá aplikovat,

¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.10.2018, sp. zn. 7 Tdo 1283/2018

² § 28-32 trestního zákoníku

³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. str. 399 až 404.

⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.05.2021 sp. zn. 6 Tdo 443/2021

striktně však nezavádí jednotné pravidlo. Soudy tedy musí samy posoudit, zda konkrétní případ vykazuje znaky zcela zjevně nepřiměřené nutné obrany. Podstatou tohoto spojení je zaručit, aby následek obrany nebyl přehnaný vůči prvotnímu útoku. Na rozdíl od jiných institutů, které jsou zahrnuty pod okolnosti vylučující protiprávnost, nutná obrana dokáže pojmut širokou paletu případů, a to již ze samotných dvou slov *zcela zjevně*.

3. EXCES EXTENZIVNÍ

Při porušení limitů nutné obrany nastává trestněprávní odpovědnost. V rámci tohoto vybočení se objevují dvě varianty, nazývané exces extenzivní a exces intenzivní. Extenzivní exces se aplikuje v případech, kdy obrana v určité fázi není odpovídající, tzn. útok již skončil nebo nezačal (předčasná obranná reakce).

Pro určení tohoto druhu vybočení je tedy rozhodné, jaké počáteční pozice zaujímali účastníci konfliktu. Nezřídká se totiž podezřelý dovolává, že útok nevyvolal, a stal se tak sám obětí. Soud má proto za úkol zpětně rozdělit role obránce a útočníka.

Rozhodující kritériem je prvotní iniciativa. Ta se může projevit již v případě, kdy osoba pouze provokuje k útoku, aniž by se zatím uchýlila k fyzickému kontaktu. Těžko se však určuje, které jednání cílí na fyzickou konfrontaci, a není tak pouhou snahou o zastrašení nebo projevu nadřazenosti. Je tedy třeba, aby bylo zpětně zřejmé, že se hrozba vystupňovala do takové míry, že již nebyl pochyb o blížící se konfrontaci. Může to být například ve formě vytáhnutí nože z kapsy, rozmáchnutí se s cílem zasadit ránu, nebo nakročení k případnému obránci. Tato pohnutka je zásadní pro určení role střetnutí. Ty se již v průběhu nemění.⁵

Tento závěr se staví ve prospěch obránce. S ohledem na to, že postačí, aby útočník pouze naznačil svůj úmysl, není po obránci vyžadováno, aby vyčkal na první ránu. Pokud se obránce cítí v ohrožení, aniž by mu útočník stihl fyzicky ublížit, může první udeřit; tím se nevyloučí splnění podmínek nutné obrany.⁶ Není žádoucí, aby se obránce mohl bránit až v případě, kdy ho druhá strana zraní. V tu chvíli by získal další nevýhodu ve své již nerovnocenné pozici.

⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2021, sp. zn. 6 Tdo 443/2021

⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. str. 399 až 404.

4. EXCES INTENZIVNÍ

Naproti tomu exces intenzivní se dotýká druhů prostředků, které jsou použity k odvrácení trvajících útoku.⁷ Vybočení spočívá v tom, že vznikne nepoměr mezi obranou a útokem. Tato odchylka se týká formule *zcela zjevně nepřiměřená* nutná obrana, která cílí na problematiku proporcionality, konkrétně přiměřenosti protiútku.

Soud při zodpovězení této otázky primárně zajímá, zda se způsob útoku obránce rovnal charakteru střetnutí, kterému byl vystaven. Přeneseně řečeno, zda prostředky užitě k obraně byly adekvátní vůči incidentu. Při tomto zjišťování je kruciólní, aby soud na skutkové okolnosti daného případu hleděl komplexně, v celém rozsahu.⁸ Soud musí brát v úvahu ovlivňující faktory jako prostředí, atmosféru, subjektivní postoje obou účastníků a další. Pokud však obránce použije zcela extrémní prostředky, soud je oprávněn aplikovat intenzivní exces.

Zákonná úprava nutné obrany v porovnání s krajní nouzí explicitně nehovoří o zásadě subsidiarity. Krajní nouze to však kategoricky vyžaduje ve své zákonné úpravě – *„Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.*⁹ Na rozdíl od institutu krajní nouze nutná obrana nepředpokládá, aby se obránce vždy přiklonil k vyhnutí se střetu. Nejvyšší soud sám uvádí, že osoba v nutné obraně nemusí volit útek, i přestože se to jeví jako varianta.¹⁰

V rámci dodržení *zcela zjevně nepřiměřené* obrany je i tvrdší protiútok pro obránce dovolenou strategií. Dokonce jde o záměr žádoucí, jelikož razantnější rány způsobí efektivnější zabránění v trvání útoku.¹¹ Pokud by si účastníci zápasu opláceli údery ve stejném rozsahu, rozepře by se mohla velmi časově protáhnout, a to nemluvě o následných zraněních na obou stranách.

Tento přístup však neplatí bezvýhradně. Na tyto případy je zapotřebí hledět kriticky *a posteriori*, zda mohl obránce použít i tvrdší formy. Pokud ano, neuplatní se

⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. str. 370 a násl.

⁸ idem

⁹ § 28 odst. 2 trestního zákoníku

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013, sp. zn. 3 Tdo 1197/2013

¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2016, sp. zn. 7 Tdo 794/2016

exces intenzivní, jelikož splnil všechna kritéria nutné obrany. V opačném případě musí soudce zkoumat příčiny jeho jednání, a pokud použití silnějších prostředků není ospravedlnitelné, bude obránce trestně odpovědný. Soud může při stanovení trestní sazby přihlídnout k polehčující okolnosti dle § 41 písm. g) trestního zákoníku.¹²

Problém se může vyjevit, pokud je protivník viditelně slabší (například dítě, osoba nepříčetná nebo choromyslný). Zde vyvstává otázka, jakým způsobem tento fakt ovlivní prvek proporcionality. Opětovně záleží na okolnostech, zda se mu naskytla možnost ochrany svého života jiným možným (mírnějším) prostředkem.¹³ Pokud je protivník fyzicky slabší, a přesto si dobrovolně vydá cestou útoku, musí počítat s možnou eventualitou, že jeho útok bude odražen, nebo dokonce bude více ohrožen na svém životě než druhý účastník. Výraznější protiútok se tak může jevit jako jediné východisko v rámci zachování chráněného zájmu, i přestože útočník zdaleka nedosahuje takové fyzické nebo mentální zdatnosti jako druhá strana.

Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 18. 6. 1970 k problematice tvrdí, že „[...] vybočení z mezí nutné obrany nelze usoudit jen z toho, že napadený se bránil zbraní proti neozbrojenému útočníkovi, věkově podstatně mladšímu, fyzicky silnějšímu a známému svou agresivitou.“¹⁴ Fyzická predispozice útočníka má tedy podstatný vliv především na rozsah protiútoku obránce. Představme si situaci, kdy se útočník obrovského vzezření vrhne na podstatně váhově nižšího obránce. V ten moment je zcela na místě, aby obránce využil všech dostupných prostředků, aby se ochránil.

Není důležité z hlediska odchýlení z mezí nutné obrany, pokud útočník vyvázne s vážnějším poraněním než obránce, nebo dokonce zemře na následky zranění.¹⁵ Osoba v defenzivě tudíž může ze sporu vyváznout jako nezraněna, aniž by naplnila podmínku excesu z nutné obrany. Zároveň obránce nemá povinnost usilovat o méně závažný

¹² Polehčující okolnosti

Soud jako k polehčující okolnosti přihlídně zejména k tomu, že pachatel g) spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, anebo překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost,

(Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 41)

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹³ idem

¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 1970, sp. zn. 3 Tz 13/70

¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1347/2008

následek, než který hrozil útokem druhého aktéra. Ohrožení chráněného zájmu na straně útočníka může být rozsáhlejší než původní potenciální škodlivý důsledek.

Mezi možné případy intenzivního excesu patří obráncův výběr nástrojů. Ty musí být srovnatelné s povahou útoku. Laicky řečeno nemůžeme v restauraci hodit židli na nemohoucí starší osobu, která na nás slovně zaútočí z nevýznamného důvodu.¹⁶ Tento případ je brán s nadsázkou, pomůže však s pochopením problematiky.

Vodítkem pro lepší orientaci poslouží ustálená praxe rozhodovacích soudů, která se pokouší o jisté vymezení. Lze však vyvodit, že v nebezpečných situacích neexistuje nic jako zásada „rovnosti zbraní“.¹⁷ Útočník je již od počátku v příhodném postavení, již jen z toho důvodu, že má k dispozici více prostředků. Bránící osoba je omezena pouze na pomůcky, které má u sebe, nebo se vyskytují na daném místě.

Nelze tedy bezvýhradně použít jakýkoliv nástroj k utlumení nebo zabránění útoku; vše se musí odehrávat v rámci zachování přiměřenosti vyjádřené v zákonném ustanovení o nutné obraně. Pokud si představíme konkrétní situaci náhodného střetu, kdy se neozbrojený obránce zpravidla vyskytuje ve špatný čas na špatném místě, zatímco připravený agresor vyčkává na vhodný moment, poškozená osoba by neměla být tolik limitována typem nástroje.

5. BOJOVÉ SPORTY

Středobodem této odborné činnosti jsou bojové sporty, spadající pod kategorii bojových umění. Na první pohled se může zdát, že se jedná o totožné termíny, avšak nalezneme drobné odlišnosti, které jsou detailněji rozebrány na následujících řádcích.

Bojovým uměním se rozumí seskupení (bojových) technik, které se zaměřují na stránku psychickou a duševní. Jejich cílem může být jistá cesta zkoumání mysli a nalezení duševní rovnováhy. To vše je spojeno s trénováním bojových taktik. Tvoří je zejména japonská bojová umění *Judo*, *Aikido*, *Karate* nebo čínské umění *Kung-fu*.¹⁸

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹⁷ BARTOŠEK, Jan a Milena BAČKOVSKÁ. *Zbraně a střelivo*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-843-6. str. 213.

¹⁸ ROJEK, Lukáš. *Sebeobrana díl 4 - Nejvhodnější bojové sporty* [online]. 17.04.2020 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.top-armyshop.cz/magazin-nejvhodnejši-bojove-sporty-sebeobrana>.

Bojové sporty v sobě zahrnují více fyzického úsilí, jsou pro ně charakteristické zápasy s jasnými pravidly. Účelem osvojení této dovednosti může být především snaha dosáhnout vítězství; filosofie a duchovní stránka je až druhotná. Do této disciplíny spadá typicky *Box, Kick-box*.¹⁹

Mimo toto rozdělení stojí bojové systémy, známé jako sebeobrana. Tu se lze naučit v rámci bojového systému nazývaného *Krav maga*, jenž představuje soubor jednotlivých postupů, technik a praktik k zastrašení, popřípadě odražení úderů protivníka.²⁰

Pro lepší orientaci zdůrazňuji, že se práce zaměřuje především na bojové sporty, které lépe poslouží k vypořádání se s ústřední otázkou. Neboť bojové sporty jsou ve srovnání s bojovým uměním více podobné reálnému střetu. Ten může vyústit v útočné jednání, na které je následně třeba reagovat.²¹ V běžné praxi se tyto pojmy víceméně podřazují pod jeden význam, jelikož jde o oblast vzájemně provázanou.

Vzdělávat o způsobech obrany se pokouší i kurzy sebeobrany. Tyto praktické přednášky jsou mířené na obrannou techniku za účelem rychlého útěku, napadané oběti většinou nemají v úmyslu se s útočníkem zaměstnávat déle, než je nutné. Sebeobrana více přináší způsoby kroků ke zklidnění situace, jakožto prevence před uchýlením se k fyzickému napadnutí.

Soudní orgány používají oba výrazy, jak bojové umění, tak bojové sporty, ve stejném smyslu. Proto budu odkazovat na výklad soudů i v souvislosti s bojovým uměním, jelikož soudy tyto dvě disciplíny nerozlišují.

6. SITUAČNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PRŮBĚH OBRANY

Nežijeme ve světě, kde je vše svázáno jistými pravidly, při fyzickém střetu především. Není tajemstvím, že každý potenciální konflikt je stavěn na mnoha proměnných. Prvním z řady je atmosféra.

Tento faktor se prolíná napříč osobou protivníka (útočníka), prostředím, prostředky nebo počtem útočníků. Před bránící se osobou může stát recidivista, psychicky

¹⁹ Slovník bojových sportů. *FIGHTSTORE.CZ* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.fighter-shop.cz/content/17-slovník-bojovych-sportu>.

²⁰ Principy. *KRAV MAGA* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.kravmaga.cz/principy/>.

²¹ tzv. *street fight*

narušený jedinec, nebo početná přesila (sestavena ze slabších útočníků nebo ze zkušených aktérů).

Výraznou roli hraje místo. Situace se může ubírat jiným směrem, pokud se oba účastníci nacházejí v uzavřeném podniku, kde je omezena možnost útěku, nebo naopak na ulici v okruhu svědků, od kterých však není jisté, co čekat.

Významným prvkem je dostupnost prostředků. Útočník má možnost použít jakýkoliv nástroj, který má v danou chvíli k dispozici, ať už věci původně držené jako nůž, zbraň (plynová pistole, střelná zbraň) nebo improvizované nástroje jako púllitrová láhev, tágo, židle. Výběr má do jisté míry i obránce, ten však nemusí být schopen včas prostředky využít, a to z možného momentu překvapení.

Konfliktní situace v porovnání s bojovými sporty nenabízí striktní pravidla. Při profesionálním zápasu proti sobě většinou stojí bojovníci stejné váhové kategorie, víceméně po stejné době aktivní přípravy, oba se stejnou znalostí různých restrikcí. Tím se snáze dokáže předurčit, čeho je druhá osoba schopna. A pokud se přece jenom bude snažit jedna ze stran porušit nastavená pravidla, na celý boj dohlíží nezávislý rozhodčí, jehož úkolem je situaci v případě potíží usměrnit správným směrem.

Tento spravedlivý zápas se však ani náznakem neblíží reálnému stavu. V tomto ohledu je *street fight* v drtivé většině případů velmi nespravedlivý, nevyskytuje se zde snaha o čestnost, o sportovním duchu nemluvě. Názorný příklad poslouží případ kopu na slabiny, jenž ve sportu není přípustný, na který se však během střetu nepřihlíží.

Atakující osoba nejedná s respektem, vyšším cílem boje jistě nebude férový souboj s možností seberozvoje a zdokonalování. Naopak mnoho jedinců se sklony k násilí si záměrně volí slabší oběť z důvodů zvýšení si sebevědomí nebo za účelem pouhého napadnutí.

Ke smůle útočníků však můžou jednou narazit na odpor, pokud se setkají v tváři v tvář s potenciální obětí, kterou nesprávně vyhodnotí jako jedince neschopného obrany.

7. BOJOVÝ SPORT JAKO ZBRAŇ

Je jistě nepochybné, že účinné obrany lze docílit i jinými prostředky než pouhou fyzickou obratností. V této spojitosti bych ráda poukázala na společné rysy situace, kdy se obránce uchýlí k použití zbraně, a kdy se spolehne na svou fyzickou přípravu. Zbraň

má mnoho definic dle nejrůznějších právních předpisů.²² Pro potřeby této práce je nahlíženo na zbraň vymezenou zákonem č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu.²³

Zkoumala jsem především morální integritu jak držitele střelné zbraně, tak osoby věnující se závodně bojovému umění nebo sportu. Je patrné, že zkušené osoby pohybující se v těchto sférách musí být alespoň v hrubých rysech srozuměni s následky, které jejich dovednosti způsobí. Oba ví, jaké poranění lidského těla může vyvrcholit ve fatální ohrožení na životě. Navíc dokážou odhadnout, jaký rozměr nabývá jejich rána.²⁴ Vědí o svých vlastnostech a způsobilostech a podle toho se musí i správně rozhodnout, jak odrazí útok, aniž by nepřekročili zákonný požadavek nutné obrany.

Subjekt, který úspěšně absolvuje zkoušku z odborné způsobilosti za účelem získání zbrojního průkazu, vykazuje podobné uvažování jako vytrénovaný zápasník. Dá se říci, že oba si jsou vědomi svých schopností, a tím pádem by se na ně dala požadovat jistá dávka sebekontroly. Osoba praktikující bojový sport by si měla vybrat spíše rychlé a úderné zneškodnění útočníka namísto nežádoucího agresivního chování. To samé platí pro držitele zbraně, který si místo výstřelu do životně důležitého orgánu zvolí za cíl oblast na lidském těle útočníka, která není spojována se smrtelným následkem.

Existuje však i kompletně rozdílná situace, kdy se osoba uchýlí k užití zbraně, aniž by oplývala oprávněním držet zbraň. Pokud se taková příležitost naskytne a obránce se náhodou dostane ke zbraní, jsou na něj nakládány stejné požadavky jako na ostříleného jedince. Je zřejmé, že i osoba, která se se zbraní setká poprvé, musí uvědomit, co způsobí zásah do lidského těla. Z toho důvodu není tolik určující fyzická zdatnost jedince, potažmo jeho odborná kvalifikovanost. Pokud jsou oba účastníci střetu v bezprostřední blízkosti, zasáhnout druhou osobu není jistě natolik obtížné. Není zde nutná žádná praxe, a tudíž v tomto již nelze spatřovat společné prvky s osobou se zkušeností v boji zblízka, jelikož osoba bez potřebného tréninku a znalostí nemá vysokou šanci na efektivní obranu.

²² srov. dle § 118 trestního zákoníku „[...] zbraní se tu rozumí, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším.“

²³ Zbraní se pro účely tohoto zákona rozumí střelná zbraň uvedená v kategoriích zbraní. Druhy zbraní a střeliva jsou vymezeny v příloze č. 1 k tomuto zákonu.

§ 2 zákona č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o zbraních)

²⁴ V případě bojových sportů se zde hovoří o mnohosti a síle, u střelby kvantita a cíl.

Závěrečná poznámka k pojetí nutné obrany v různých odvětvích se týká termínu „*automatismus*“²⁵, nejlépe znázorněn u vojáků z povolání. Ti si po tvrdém výcviku vžijí naučené reakce na stresové situace. Dokáží tak správně vyhodnotit vyvrcholující střet, a následně ho efektivně vyřešit. V tomto ohledu musí být schopni zvážit různé možnosti i s nedostatečnou dobou pro volbu intenzity nebo způsobu protiúderu. Tvrdě získaná automatická reakce by však neměla být k tíži této osobě. Pokud kupříkladu voják není iniciátorem ani podporovatelem daného útoku, nemůže být po něm vyžadováno, aby upustil od svých zažitých zvyklostí. Automatismus má své opodstatnění i u osob po bojové přípravě na zápas.

8. MODELOVÉ SITUACE

Představme si reálnou situaci, kdy nastane neshoda mezi dvěma osobami. Jeden z nich se sice pokouší o zklidnění celého konfliktu, jenže neshoda mezi oběma vygraduje do takové fáze, až se druhý uchýlí k fyzickému útoku. Tento útočník však netuší, že proti němu stojí jedinec, který již mnoho let aktivně praktikuje bojový sport. Ten ve stejném okamžiku úspěšně zneškodní útočníka svými naučenými hmaty a chvaty.

Je známo, že právní řád nikomu neupírá právo bránit se.²⁶ Nikdo tedy nemá povinnost se vždy vydat na útěk.²⁷ Pokud se tedy obránce rozhodne zůstat na místě a projevit aktivní snahu o ukončení konfliktu, objeví se určité pomyslné hranice, které nemůže překročit.

Situace nejsou vždy tak jasné, jak se na první pohled zdá. Níže se pokusím rozebrat, jaké aspekty mohou ovlivnit to, zda nadání bojových sportů ovlivní aplikaci nutné obrany. Pro úspěšnější zkoumání této problematiky uvádím příklady se stejným počátečním stavem s přidaným detailem, který může mít vliv na trestné jednání obránce. Některé modely budou snadno čitelné a lehce přiřaditelné k nutné obraně, v jiných může nastat problém. Ve všech níže popsanych variantách se v roli obránce vždy objeví jednatel se zkušeností ve sféře bojových sportů.

V prvním případě se jedná o stav, kdy obránce neprojeví žádnou snahu o deeskalaci napětí. Cítí se ohrožen, a proto se rozhodne konflikt ukončit fyzickou

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.07.2020, sp. zn. 7 Tdo 686/2020

²⁶ Postrádal by tím smysl označení *obránce*.

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2021, sp. zn. 742/2021

konfrontací. První ránu zasadí on, ne potenciální útočník. Otázka zní, zda má osoba praktikující bojový sport povinnost podniknout kroky k umírnění nepořádku předtím, než se začne bránit?

V tomto případě nezávisí na tom, zda obránce ví, jakým způsobem útok účinně odrazit. Záleží pouze na tom, aby jakýmkoliv způsobem odvrátil nebezpečí i za cenu toho, že podnikne aktivní kroky. Pokud nevidí jiné možné řešení situace kromě fyzického útoku na útočníka, a tento postoj je v dané chvíli oprávněn, nemůže být za to trestán. Naopak mu tato akce může využít moment překvapení, který může u útočníka nastat.

Máme zde již vylíčenou situaci, kdy obránce neprojeví pasivitu, nýbrž se sám chopí iniciativy. Přidáme k tomu další rozhodující faktor. Obránce nezůstane jen u první rány, nýbrž vyvine větší sílu odporu, než je potřeba na odražení úderu útočníka. Jedná se o vybočení ze zákonné úpravy nutné obrany?

Každý obránce má možnost zvolit (podle svého úsudku) adekvátní intenzitu protiútoků. Tento fakt platí i na osoby, které se nespécializují nebo nemají potřebný výcvik v bojové přípravě a nemusí si být vědomi svých schopností. Nás však zajímá znalec bojových technik, jenž dokáže předpokládat sílu své rány. Ten je postaven do rozhodujícího momentu, kdy musí správně odhadnout protivníka a v závislosti na tom použít potřebnou energii k požadovanému cíli. V důsledku toho převezme kontrolu nad roztržkou a sám podnikne kroky k zastavení. Nejvyšší soud konstatoval, že je dovolené, dokonce žádoucí, aby následný útok od obránce byl proveden s větší důrazností než ten prvotní. Důvod je jasný – účinně ukončit boj. S ohledem na tento právní názor však nesmí vybočit z meze jakési přehnanosti.²⁸ K tomu slouží slovní obrat *zcela zjevně nepřiměřená* nutná obrana.

Ideální je omezit se na jediný krok, kdy obránce usadí druhému prvotní ránu dostatečného rozměru, že již není potřeba dále pokračovat. Pokud se cítí původně atakovaná osoba ohrožena a jediné východisko vidí v samotném útoku na útočníka, nelze automaticky aplikovat vybočení z mezí nutné obrany. Nadání bojových sportů pouze dodává obránci větší sebedůvěru, a je tak schopna útok účinně odrazit. Mimovolně to nezakládá povinnost oprostít se od svých dovedností, aby se vyhnula excesu. Zajisté

²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1623/2010

by se každá osoba měla pokusit o umírnění konfliktu, na obránce by však neměly být vynakládány větší nároky jen proto, že je vytrénovaný v oblasti bojových sportů.

S touto tezí se pojí volba polohy namířeného chvatu. Zda se obránce zaměří na zranitelná místa na těle útočníka, která mohou vyústit v zásadní ohrožení na jeho životě, nebo se vydá cestou lehkého poranění se záměrem pouhého zastrašení. Selský rozum nám pomůže se zhodnocením toho, co se již neslučuje s lehkým zraněním, například kopnutí ležící osoby do hlavy nemusí skončit pouhou denní návštěvou nemocnice.²⁹ S tím souvisí i intenzita daného protiútku. Obránce nesmí být omezený na údery, které svou intenzitou nepřevyšují útok, naopak musí vyvinout větší důraz, aby ukončil nápor atakující osoby. Z toho plyne, že obránce se může uchýlit k silnějšímu odporu, musí však zvážit význam jednotlivého nárazu, zda je možné použít alternativu v podobě mírnějšího ublížení na zdraví.

Jiné následky mohou nastat, když útok není směřován na osobu potenciálního obránce, nýbrž na jeho blízkou osobu, partnera, přítele, rodinného příslušníka. Může přesto tato osoba zasáhnout, pokud ví, že útok může efektivněji odrazit a znemožnit útočnickovi ublížení na zdraví druhé osobě?

Obránce se může dobrovolně vmísit do konfliktu i v situaci, kdy není terčem útočníka. Ustanovení o nutné obraně nezakládá ochranu před trestní odpovědností pouze primární oběti. Obránce tedy nemusí nečinně přihlížet, jak útočník ubližuje jeho blízké osobě. Pokud se sám zapojí a povede svůj útok na aktéra za účelem ochrany svého okolí, toto jednání neimplikuje vybočení z mezí nutné obrany.

Nástin odlišné situace – obránci se povede úspěšnými rány odrazit útok, v zápalu však útočníka napadá opětovně, i když již nebezpečí ustalo. Jak na tuto skutečnost hledí judikatura?

Tento modelový scénář již zakládá exces z nutné obrany. Obránce v možném afektu dále útočí na již zpacifikovaného útočníka, ležícího bezbranně na zemi. Zde nastává přeměna obrany v aktivní útok, kdy se již nedá uplatnit institut nutné obrany.³⁰ Tato událost může založit trestní odpovědnost obránce, ačkoli samotný útok nevyvolal. Jedná se však o přístup v jistých ohledech velmi nešťastný. V daném okamžiku si nikdo nemusí uvědomit, co se smí a co již ne. Osoby s předešlou přípravou na nebezpečné

²⁹ Tímto příkladem není pokus o bagatelizování situace, nýbrž pouhá názornost závažnosti.

³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.02.2022 sp. zn. 8 Tdo 124/2022

situace sice mají hlubší povědomí o tom, jak se v krizových situacích zachovat, ale stále to jsou lidé, kteří mohou být ze svého postoje vykojení. Nelze jednoznačně předvídat, jak bude jednatlivec reagovat, pokud se do ohrožení dostane například jeho rodinný příslušník.

Další předlohou pro příklad je určení počáteční pozice obránce. Agresor ho se slovy „*pojd' ven*“ vyprovokuje k vzájemnému střetnutí. Ovlivní tento návrh a následný souhlas postavení obránce?

Tato varianta poukazuje na verzi příběhu, kdy po krátké slovní rozeprá navrhne útočník obránci se slovy „*aby s ním šel ven*“ jakési dořešení jejich problému venku. Tato vágní formulace povětšinou znamená skutečně odchod z prostor podniku na ulici, kde se řešení zpravidla skládá z fyzického kontaktu. Tento scénář líčí, jak může verbální komunikace vygradovat na fyzický útok. V tomto vzoru však obránce nezaujímá postoj poškozeného.³¹ Sám se dobrovolně rozhodl vyřešit spor tímto způsobem, a musí tak nést následky, patrně obdobné jako útočník. Navíc dle zranění provokatéra může obránce³² naplnit skutkovou podstatu trestních činů s vyšší trestní sazbou. Judikatura alternativně připouští možnost zpřísnění výměry trestu ve světle přitěžujících okolností, pokud by využil techniku bojového zápasení. Užití bojových technik nepříznivým způsobem tak může v krajním případě vystavit obránce nežádoucím účinkům v podobě výkonu trestu.

Poslední kladenou otázkou je problematika omylu na straně obránce. Jaký vliv má na právní kvalifikaci, pokud se obránce zmýlí ve vyhodnocení různých aspektů, například se mylně domnívá, že jde o útok?

Závěrečná modelová situace poukazuje na verzi, kdy obránce chybně zhodnotí záměr druhé osoby, a zareaguje nepřiměřeně vzhledem k nízké závažnosti střetnutí. Otázka zní, zda se tato domněnka dá podřadit pod institut nutné obrany.

Odpověď závisí na tom, zda se obránce zachoval srovnatelně, jak by se dalo očekávat od osoby v jeho postavení. Pravděpodobně tak splní podmínky nutné obrany, přestože způsobí útočníkovi těžké ublížení na zdraví. Obránce by se odklonil od zákonného ustanovení nutné obrany v případě, kdy by jeho obrana byla zcela zjevně nepřiměřená. Je tedy oprávněn, aby způsobil útočníkovi horší zranění.

³¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

³² V tomto případě nejde zcela o obránce, ale pro přehlednost zůstane tento výraz.

Při právní kvalifikaci výše uvedených případů jsem se snažila vycházet ze všech skutkových okolností; není žádoucí na situaci hledět *a priori* ze strany nezúčastněné třetí osoby s jejím postojem k již ukončenému konfliktu. Správným postupem pro získání odpovědi na předestřené otázky je vzít na vědomí všechny vnější vlivy, které mohly přispět k jednání poškozeného, zvláště jak se mu v té dané chvíli jevil akt útočnicka.³³

9. VLIVY NA OSOBY PRAKTIKUJÍCÍ BOJOVÉ SPORTY

U zápasníků se počítá s názorem, že reagují *automaticky* (srovnatelně s vojáky z povolání). Dokážou situaci odhadnout a zhodnotit, a využít tak efektivní a účinný způsob obrany. Pokud je osoba zkušená z účasti na sportovních zápasech, může dobře zvládnout nával adrenalinu spojeného s šokem z nečekaně přicházející rány. V rámci zachování klidu podnikne strategické kroky, a tím eliminuje nebezpečí.

Byť jsou jejich obranné reflexy mechanické, profesionálové v oblasti bojových disciplín mohou být rozhozeni stejně jako jiní. V napjatých situacích můžou podniknout iracionální kroky. Jednou z příčin může být ohrožení někoho z jeho blízkého okruhu, která se sama nedokáže dostatečně bránit. V těchto chvílích se obránci zúží vidění a znecitliví ostatní smysly. Zapomene nebo upozadí své naučené pohyby a použije chvat tvrdšího rázu, aby situaci co nejrychleji vyřešil. Úkolem obránce se tak stává ochrana druhé osoby, nezávisle na následcích. Emoční stav může být v tu chvíli velmi narušen, a obráncem tím může ztratit jakoukoliv šetrnost vůči útočnickovi.

Judikatura se však k této problematice zatím blíže nevyjádřila. Nejvíce se přiklání k verzi, že osoby praktikující bojová umění nebo sport³⁴ mají reakce natolik vžité, že se zvládnou ovládnout v jakékoli kritické situaci.³⁵ Narozdíl od amatérů, kteří nedisponují těmito reflexy, a mají tak větší prostor propadnout panice nebo se dopustit více chyb.³⁶ Tento názor inklinuje k závěru, že obránci (se zkušeností s bojovými sporty, sebeobranou nebo bojovým uměním) musí takřikajíc lidově *zachovat chladnou hlavu*. Dle mého názoru tento postoj neplatí bezpodmínečně. I osoby praktikující bojové sporty mají právo, aby byli vyvedeni z míry. Tento fakt by však neměl být dáván k jejich tíži,

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2019, sp. zn. 6 Tdo 1286/2019

³⁴ i vojáci z povolání

³⁵ Znalecké dokazování ve specializaci sebeobrana a použití zbraně. *FORENZNÍ VĚDY, PRÁVO, KRIMINALISTIKA* [online]. 2020(5), 89-101 [cit. 2023-03-08]. ISSN 2533-4395. Dostupné z: <https://www.vsfs.cz/periodika/forenzni-vedy-2020-1.pdf>.

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.10.2014, sp. zn. 5 Tdo 1283/2014-51

dokud se nedopustí zcela zjevně nepřiměřené obrany. Automatismus bychom tak měli považovat jako bonus, který každý jednatel může zdokonalovat.

10.ZÁVĚR

Tato práce se zabývala otázkou, v jakých případech lze dovednost bojových sportů zahrnout pod nutnou obranu a kdy je již trestně postižitelná. Může se zdát, že na provozovatele bojových sportů se kladou přísnější nároky než na osoby bez těchto znalostí. Tato presumpce plyne z názoru, že osoby praktikující bojové sporty mohou v různých konfliktech vystupovat jako fyzicky silnější jedinci, jelikož bojové sporty zlepšují fyzickou kondici, skrz kterou zdokonalují svou zručnost při souboji. Nelze se však v návaznosti na tuto tezi negativně vyhranit vůči osobám, které se pouze snaží svým tvrdým tréninkem snížit riziko případného nebezpečí a zajistit záruku bezpečí.

Při pohledu na konflikt mají jistě zápasníci k dispozici intenzivnější prostředky obrany než neozbrojený obránce bez potřebné sportovní přípravy. Tato výhoda jim sice pomůže účinněji odvrátit případnou fyzickou konfrontaci, stále se však nachází v nerovném postavení, a to již z důvodu, že sami spor nevyvolali.

Za účelem spravedlivého rozhodnutí musí soud každý případ posuzovat individuálně³⁷ a s odkazem na všechny ovlivňující faktory na průběh útoku. Zásadní pro uplatnění nutné obrany je prozkoumat subjektivní pohled poškozeného v době střetu.³⁸ Rozhodným kritériem není, jak se chování obránce jevílo soudu zpětně, nýbrž jaké by se od něho očekávalo se zřetelem ke všem okolnostem v inkriminovaném čase. Obecně je tedy třeba se na problematiku podívat komplexně, ze všech možných a dostupných úhlů. Velkou roli sehrává povaha a vzhled útočníka a prostředí konfliktu. Tyto proměnné znaky mají soudy za úkol zohlednit, aby dokázaly s co největší přesností stanovit, zda došlo k excesu.

Někteří autoři mají za to, že „*nepoměr obrany a útoku by musel být naprosto očividný*“³⁹, aby se jednání dalo zahrnout pod exces z nutné obrany. S tímto názorem lze jen souhlasit. Obráncův protiútok je limitován pouze vlastností nutné obrany jakožto *zcela zjevně nepřiměřené*. Důraz je kladen na výraz *zcela*, který umožňuje, aby obránce byl schopen bránit se všemi možnými prostředky. Obranná reakce však nesmí být extrémní z hlediska celého konfliktu. Nejjednodušeji se tento postup zjišťuje z pohledu

³⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. str. 399 až 404.

³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2019, sp. zn. 6 Tdo 1286/2019

³⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. str. 399 až 404

běžné osoby, tedy zda by tato osoba tuto reakci očekávala, nebo ji byla schopna podřadit pod ospravedlnitelné chování.

Osoba s nadáním bojových sportů také není svázaná trestněprávními důsledky, pokud se sama dopustí vážného ohrožení na zdraví u útočníka. Tím je myšleno, že obránce může podniknout i ty kroky, které budou mít pro agresora fatální následky. Vždyť je to právě on, kdo útokem hrozil v první řadě. Má tak zcela ve své režii, na koho zaútočí. Tato volba by poté neměla nepříznivě postihovat obránce. Pokud si tedy atakující osoba vybere za cíl osobu praktikující bojové sporty jako svou oběť, musí i s touto variantou počítat.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 30.09.2015 tvrdí, že *celkové riziko z výsledku musí nést především útočník*.⁴⁰ Ten se sám uchýlil k násilí, nemůže tedy očekávat, že ze sporu vyjde jako oběť.

Závěrem dodávám, že profesionál přes bojové sporty si sice musí být vědom, co může způsobit jeho útočná reakce, není však nucen použít pouze ta nejjemnější opatření. Omezen je pouze tím jednáním, které by bylo bezpochyby přehnané. Toto zkoumání je však v konečném důsledku ponecháno na uvážení soudu.

⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1048/2015-25

POUŽITÉ ZDROJE

Monografie, články a komentářová literatura:

1. BARTOŠEK, Jan a Milena BAČKOVSKÁ. *Zbraně a střelivo*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-843-6.
2. T. Gawron: Nutná obrana, spravedlivý proces a právo znát předmět trestního řízení, Bulletin advokacie č. 12/2022. str. 25.
3. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.
4. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.
5. ŠÁMAL, Pavel a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, c1994. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-896-7.

Právní předpis:

6. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Judikatura:

7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2022, sp. zn. 6 Tdo 89/2022
8. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2022, sp. zn. 8 Tdo 124/2022
9. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2021, sp. zn. 8 Tdo 601/2021
10. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2021, sp. zn. 4 Tdo 742/2021
11. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2021, sp. zn. 6 Tdo 443/2021
12. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.07.2020, sp. zn. 7 Tdo 686/2020
13. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.07.2020, sp. zn. 8 Tdo 721/2020
14. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2020, sp. zn. 3 Tdo 1503/2019
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 6 Tdo 1286/2019
16. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.11.2016, sp. zn. 8 Tdo 1187/2016
17. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2016, sp. zn. 7 Tdo 794/2016
18. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1048/2015-25
19. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.03.2015, sp. zn. 8 Tdo 144/2015
20. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.10.2014, sp. zn. 5 Tdo 1283/2014
21. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014, sp. zn. 7 Tdo 853/2014-31
22. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013, sp. zn. 3 Tdo 1197/2013-30
23. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1623/2010
24. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.01.2010, sp. zn. 5 Tdo 1498/2009-I

25. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2009, sp. zn. 6 Tdo 230/2009
26. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1347/2008
27. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.11.2008, sp. zn. 8 Tdo 1397/2008
28. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.02.2007, sp. zn. 3 Tdo 111/2007
29. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.02.2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007
30. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. 7 Tdo 272/2006
31. Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 433/02, uveřejněný ve Sb. nál. a usn. ÚS, roč. 2004, sv. 33, pod č. 49, s. 11
32. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.4.1990, sp. zn. 11 To 27/90
33. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 1970, sp. zn. 3 Tz 13/70 (uveřejněné pod č. 49/1970 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).
34. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23.10.1969, sp. zn. 7 Tz 67/69
35. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2.7.1965, sp. zn. Pls 5/65

Ostatní:

36. Principy. *KRAV MAGA* [online]. Dostupné z: <https://www.kravmaga.cz/principy/>
37. ROJEK, Lukáš. *Sebeobrana díl 4 - Nejvhodnější bojové sporty* [online]. 17.04.2020. Dostupné z: <https://www.top-armyshop.cz/magazin-nejvhodnejsi-bojove-sporty-sebeobrana>
38. Slovník bojových sportů. *FIGHTSTORE.CZ* [online]. Dostupné z: <https://www.fighter-shop.cz/content/17-slovník-bojovych-sportu>
39. Znalecké dokazování ve specializaci sebeobrana a použití zbraně. *FORENZNÍ VĚDY, PRÁVO, KRIMINALISTIKA* [online]. 2020(5), 89-101. ISSN 2533-4395. Dostupné z: <https://www.vsfs.cz/periodika/forenzni-vedy-2020-1.pdf>